

International

Journal of Human Sciences

ISSN:2458-9489

Volume 14 Issue 4 Year: 2017

**Military Service in the
construction of manhood****Erkekliğin kurgulanmasında
Askerlik Hizmeti¹****Zeynel Karacagil²****Abstract**

The existence of subjects in a society is accepted in groups formed on the basis of gender and in communities and thus gains meaning. We have heard the statement “does a manly man do such a thing?” so many times when a man displays behaviour outside the gender roles described for men in the practice of social structure. It is necessary to look at the components constituting manliness and to examine the behavioural practices with which those components are related so as to understand the status called manliness. The functionality of military service remains constantly dynamic in Turkey due to its political and socio-cultural effects. Military service is influential in social organisation both as political and social power in the formation of the mechanism for manliness. Military service, which is institutionalised in accordance with the needs of political organisation, has gained sacredness in a various discourse, practices and in collective memory. In consequence of its sacredness, it has gained new meanings and it has become a determinant in the life of men.

This study found that military service had great impacts in the formation of the mechanism for manliness. Sacredness attributed to military service especially in rural areas has strengthened the impact and caused men to see military service as the turning point of their life. Consequently, military service has gone beyond being a civic duty and become a social duty.

The author of this article agrees with the

Özet

Öznelerin toplum içindeki varlıkları, cinsiyetlere göre oluşturulmuş gruplar ve cemaatler içinde kabul edilerek, anlam kazanmaktadır. Toplumsal yapının pratiklerinde, erkeklere tanımlanmış olan cinsiyet rollerinin dışında bir davranışta bulunulduğunda “Erkek adam da bunu yapar mı?” söylemini çok defa duymuşuzdur. Erkeklik denilen toplumsal statüyü anlamak için oluşumundaki katmanlara bakmak ve bu katmaların ilişkide olduğu davranış pratiklerini incelemek gerekmektedir. Türkiye’de askerlik hizmetinin siyasal ve sosyo – kültürel etkilerden dolayı işlerliği sürekli dinamik kalmaktadır. Erkeklik mekanizmasının oluşmasında askerlik hizmeti, toplumsal örgütlenme içerisinde hem siyasal hem de toplumsal iktidar bir güç olarak etkisini göstermektedir. Siyasal bir örgütlenmenin ihtiyaçları doğrultusunda kurumsallaşan askerlik hizmeti, çeşitli söylem ve pratikler ile kolektif hafızalarda bir kutsallık kazanmaktadır. Kazandığı bu kutsiyet sonucunda yeni anlam dizgelerine bürünerek, erkeklerin hayatlarında belirteç bir konuma gelmektedir.

Bu çalışma neticesinde askerlik hizmetinin, erkeklik mekanizmasının oluşmasında büyük bir etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Geleneksel toplumlarda özellikle kırsal bölgelerde askerliğe yüklenen kutsallık bu etkiyi daha da güçlendirerek, erkeklerin askerlik hizmetini, hayatlarının bir dönüm noktası olarak görmelerine neden olmuştur. Bunun sonucunda askerlik hizmeti bir vatandaşlık görevi olmaktan

¹Bu çalışma Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Antropoloji Bilim Dalı Yüksek Lisans tezine dayanarak yazılmıştır.

² Araştırma Görevlisi, Ankara Üniversitesi, DTCF Antropoloji Bölümü, zeynelkaracagil@gmail.com

argument that military organisation is one of the dynamics forming the foundation in building men’s social gender roles. In this context, the cultural codes of manliness should be searched in “military service”. This study uses the method of autoethnography. Additionally, the method of oral history is also employed. The data used in this study came from two sources—namely, my personal observations, experiences and conversations during my military service in Ankara in 2014; and interviews with people who had performed their military service. The data obtained will be evaluated in interpretivist paradigm.

Keywords: Military service; manliness; obedience; authority; power.

[\(Extended English abstract is at the end of this document\)](#)

uzaklaşarak, toplumsal bir görev halini almıştır. Askerlik örgütlenmesinin erkeklerin toplumsal cinsiyet rollerinin inşasında temel teşkil eden dinamiklerden birisi olduğu argümanını kabul etmekteyim. Bu bağlamda erkeğin kültürel kodları “askerlik hizmetinde” aranacaktır. Çalışmada otoetnografi yöntemi kullanılmıştır. Ayrıca sözlü tarih yönteminden de yararlanılmıştır. Araştırmada kullanılan bilgiler iki kaynaktan toplanmıştır; 2014 yılında Ankara’da Jandarma olarak askerliğimi yaptığım dönemde ki gözlemlerim, deneyimlerim ve görüşmelerim ilk kaynak bilgileri oluştururken, askerlik hizmetini yapmış kişiler ile yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular ise ikinci kaynak bilgilerimi oluşturmaktadır. Elde edilen bu bilgiler yorumsamacı paradigma ile değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Askerlik; Erkeklik; İtaat; Otorite; İktidar

GİRİŞ

Bireyler, toplum içerisinde cinsiyete göre oluşturulmuş cemaatler içinde kabul edilir ve kimlik kazanırlar. Çünkü kadın ve erkek olmanın anlamı, kişinin cinsiyeti ile belirlenen rolleri canlandırmasındadır (Connell, 2016). Cinsiyet rolleri ile kazanılan kimliklerde, toplumsal değişkenlerin payı büyüktür. Kimlik, toplumsal örgütlenme içerisinde özne için en temel referanstır. İnsanlarla, gelecekle, dünyayla olan ilişkilerimizi bu referansla düzenler ve değerlendiririz. Oluşturulan bu cemaatler ve kimlikler, değişmeyen kategoriler ya da toplumun her kesimindeki bireylerde aynı süreçler içerisinde işleyecek mekanizmalar değillerdir. Çünkü bu kategoriler kendilik algımıza, kategorilerin değerlendirildiği çevreye ve başkalarının algılarına bağlıdır (Aydın, 2009). Cinsiyete bağlanan bu anlam ve modeller; iktidar ve toplumun ihtiyaçlarına uygun olarak zamanla yeni anlamlar kazanmaktadır. Kazanılan bu yeni anlamlar aktörlerin, toplumsal normlarla oluşturulan örüntülerde rol almasını sağlamaktadır. Toplumsal yapının biyolojik cinsiyete yüklemiş olduğu anlamlara bağlı olarak aktörler, çeşitli mekanizmalar aracılığı ile sürekli olarak denetlenmekte ve hayatlarında dönüm noktası olarak göreceklere değişimler benimsetilmektedir. Örneğin bir çift evlendiğinde; erkek evin geçimi için para kazanır, kadın ise evi temiz tutmak, yemek pişirmek vb. gibi görevlerini yerine getirmekle sorumludur (Fine, 2011). Erkeklik söylemi çerçevesinde kurgulanarak toplumsal yapı içerisinde, erkek bireylere doğrudan ya da dolaylı olarak öğretilen askerlik hizmeti, erkek olma yolunda erkekler için geçilmesi gereken bir durak olarak karşımıza çıkmaktadır (Selek, 2013).

Ülkemizde askerlik hizmeti, hem toplumsal hem de siyasal olarak etkin bir konumda olmasından dolayı iktidarın güçlü bir mekanizmasıdır. Askerlik örgütlenmesi doğrudan erkek, dolaylı yollarla kadın bedeni üzerinde, iktidarın etkin gücünü doğal bir süreç olarak kabul etmesini sağlayan bir mekanizmadır. Erkeklik toplumun bir kurgusu gibi gözükse de aslında yaşanan bir gerçekliktir (Demren, 2008). Genç erkekler, vatan savunması temaları ile iktidarın gücünü sorgusuz bir şekilde kabul ederek içselleştirmektedirler (Sünbülüoğlu, 2013). Askerlik hizmeti, ulus devletlerin ortaya çıkması ile kurumsallaşan bir vatandaşlık görevidir. Zorunlu askerlik ilk defa Fransa’da uygulanmaya başlanmıştır (Yavuz, 2014). Ulus devletin geçmişten günümüze kadar geçirdiği aşamalara bakıldığında, niteliklerinden vazgeçilmeyecek özelliklerinden birisi “ordu” örgütlenmesidir. Çünkü

en küçük gruptan en büyük gruba kadar bütün toplumsal örgütlenmeler, kendini koruma ihtiyacı duymaktadır. Bu ihtiyaç toplumların örgütlenme şekillerine göre farklı ordu tiplerini ortaya çıkartmış olup, bunun neticesinde toplumsal örgütlenmeyi de kapsayan bir otorite gücünü doğurmuştur. Ordusu olan bütün devletler, toplumsal yaşamda insan hayatında neyin önemli ve daha değerli olduğu bilmektedirler (Billih, 1995).

Yöntem

Askerlik hizmeti erkeklere, disiplinli bir şekilde şiddeti kullanmayı öğretmektedir. Aynı zamanda askerliği yapanın bizzat bedensel olarak hegemonik erkekliği deneyimlediği uzamdır. Bu anlamda ele alınan anlatılarda analiz çerçevesi olarak bedenleşme teorisi kapsamında bedenselleşmeyi (Aksoy Sugiyama, 2010) merkeze alan bir pratik teorisi benimsenmeye çalışılmıştır. Genç erkekler, askerlik örgütlenmesi içerisinde, emir ve itaat çerçevesi doğrultusunda, öldürme iznini yerine getirmeye hazır biri olarak yetiştirilmektedir. Bu mekanizmanın temelinde ise düşman öldürmenin kutsal bir görev olduğu inancı vardır (Akgül, 2011). Erkeğin; devlet, millet, aile vb. örgütlenmeler için savaşması, erkek olmanın bir göstergesi olarak görülmektedir. Bu bağlamda askerlik örgütlenmesinin ürettiği erkeklik söylemleri sonucunda, *askerlik – erkeklik* bağdaştırması birçok mekanizmayı tetiklemektedir. Ulus devletin ihtiyacı olan bir örgütlenme, toplumsal öğeler ile ritüelleştirilerek erkeklerin sorgusuz sualsiz itaat etmeleri sağlanmaktadır. Bundan dolayı askerlik örgütlenmesi Türkiye’de erkekliğin oluşmasında büyük bir etkisi vardır.

Çalışma 2014 yılında askerlik hizmetimi Jandarma olarak yaptığım Ankara ilinde yapılmıştır. Araştırmada kullanılan bütün bilgiler, askerlik hizmetimi yaptığım sırada otoetnografi yöntemi ile toplanmıştır. Otoetnografi yöntemi 1975 yılında ilk kez Heider tarafından ortaya atılmış bir araştırma yöntemidir. Bir kültürel deneyimi anlamak için öncelikle araştırmacı kendi deneyimlerini betimlemesi ve bunları çözümleyerek analiz etmesi gerekmektedir. Bochner, otoetnografinin öznel kültüre bağlayan, zihnin değişik katmanlarını açığa çıkartan bir tür otobiyografi olduğunu söylemektedir (Porter, 2004). Bu nedenle otoetnografi bir yöntem olarak, hem bir süreç hem de bir üründür (Ellis Vd., 2011). Kısaca otoetnografi, otobiyografi ve etnografinin birleştiği bir yöntem olarak görülmektedir. Antropoloji literatüründe saha deneyimleri ve gözlemleri çalışma için temel bilgi niteliği taşımasından dolayı otoetnografi yöntemi, antropoloji için çok önemli bir çalışma yöntemidir. Çünkü antropoloji her zaman onlardan biri olmaya çalışarak, bireylerin şeylere yüklediği anlamları anlamaya çalışmaktadır (Kümbetoğlu, 2008). Bunun sonucu olarak araştırmacıyı hem gözleyen hem de gözlenen biri yapmaktadır. Bu yöntemde araştırmacının kendisi de araştırmanın bir parçası haline gelmektedir.

Çalışmada iki temel kaynak kullanılmıştır. İlk kaynağı otoetnografik yöntem ile toplamış olduğum askerlik gözlemlerim, deneyimlerim ve görüşmelerim oluşmaktadır. İkinci kaynak ise sözlü tarih yöntemi ile askerlik hizmetini yapmış kişilerden topladığım bilgilerden oluşmaktadır. Elde edilen bilgiler yorumsamacı paradigma ile değerlendirilmiştir.

Erkeklik ve Militarizm

Sosyal bilimler literatüründe, militarizm kavramına çok yer verilmemekteydi ama ulus devlet ile birlikte durum tersine dönerek önemli bir kavram haline gelmiştir. Erkekliğin kültürel kodlarını anlamak açısından önemli kavramlardan birisi militarizmdir. Militarizm kavramı literatürde hep bir siyasi ideoloji olarak anlamlandırıldı ama siyasi ideoloji oluşumundan çok kültürel oluşumlar ile olan ilişkileri önemlidir (Altınay, 2011). Militarist söylem ve kavramlar, toplumsal normlar içerisinde doğallaştırılmış olması ve gerek erkeklik, gerek milliyetçilik söylemleri üretmesindeki rolünden dolayı önemli bir kavram olarak erkeklerin hayatında etken bir konumdadır. Şunu açıklamakta fayda olacağını düşünmekteyim; Askerlik hizmeti sadece erkekleri etkileyen bir mekanizma olmayıp doğrudan ya da dolaylı olarak toplumdaki bütün bireyler bu mekanizmadan etkilenmektedir. Ama çalışmamızda bu etkileri yoğun bir şekilde hisseden erkekler ele alınmıştır.

Türklerin ordu-millet anlayışı çok eski tarihlere dayanmaktadır ama Türkiye Cumhuriyeti’nin militarizmin geçmişi İttihat ve Terakki’nin yoğun etkili olduğu 19. yüzyılın sonlarında başladığı

görülmektedir (Sünbuloğlu, 2013). Dönemin siyasi yapısından dolayı Osmanlı İmparatorluğu’nda ilerleyen süreçlerde devlet anlayışında büyük değişimler meydana gelmiştir. Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasından sonra orduya yüklenen anlamlar yoğunlaşmış, ordu bir millet için olmazsa olmaz konuma getirilmiş ve orduya bir eğitici misyonu kazandırılmıştır. Eğitime yüklenen militarist misyon geçen zaman ile daha net bir hal almıştır. “*Türk en iyi askerdir..., Türk Milleti askerlik ruhu en mütekâmil olan millettir...*” (Altınay-Bora, 2002). gibi Atatürk’ün sözlerinden de anlaşılacağı üzere, milletin bekası savaşma ve askerlik ile özdeşleştirilmiştir. Bu sözler militarizmin ve milliyetçiliğin birleştiğini göstermesi açısından önemlidir. Milliyetçilik modern toplumlar için bir ihtiyaçtır. Çünkü modern toplum öncesinde statüler, doğuştan kazanılmaktaydı ama modern toplumda ise statüler herkes tarafından kazanabilmektedir. Bunun sonucunda sınıflar arası geçişler yapılabilmektedir (Özkırımlı, 1999).

Mustafa Kemal’in Afet İnan ile birlikte yazdığı “*Askerlik Vazifesi*” isimli kitapta, Milli Ordu söylemi üretilmekte ve toplumun temel dinamiklerine etkisi bakımından kültür ile özdeşleştirilmektedir (Altınay- Bora, 2002). Bu söylemler toplumun yaşamında yeni norm ve mekanizmaların doğmasına ve işlerlik kazanarak etken bir konumda olmasına neden olmuştur. Böylece ordu, ulus devletin gereklerinden çıkarak, bir toplumun kültürel ve genetik özelliği olarak bireylere aşılacaktır. Bu uygulamanın sonucunda “*Her Türk Asker Doğar*” gibi söylemler artarak, kültürün bir gurur vasfı olarak görülmesine neden olmaktadır. Aslında bu söylemlerin temelinde; zorunlu askerliğin henüz sistemli olarak uygulanamaması, askerlikten kaçan büyük bir kesimin olması, askerliğin ulus-devlet için gerekli olduğunun üzerinin kapatılmak istenmesi, askerliğin kültürel bağlar ile özdeşlemesinden dolayı sorgusuz sualsiz kabul edilen bir mekanizma olması ve askerlikten ayrı bir milliyetçilik söyleminin oluşturulmak istenmesi gibi hedefler vardır (Altınay-Bora, 2002). Bu söylemler, cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren farklı kurum, kişi, sivil örgüt, gazeteler, dergiler tarafından farklı şekillerde tekrar tekrar üretilmiştir. Bunlara birkaç örnek verecek olursak; Sabiha Gökçen’in anılarında Atatürk’ün Türkler ile ilgili olarak “*Asker Ulus*” gibi tanımları gösterebiliriz (Gökçen, 1996). Toplumun önde gelen kişileri ve kurumları tarafından oluşturulan ve desteklenen militarist söylemler, askerlik hizmetini bir vatandaşlık görevinden kutsal bir vazifeye çıkartmıştır. Kısacası, cumhuriyet ile birlikte askerlik, Türk milletinin kültürü ile özdeşleştirilerek, ordu-millet söylemi güçlendirilmiştir.

Erkekliğe Hazırlık Törenleri

1927 yılında çıkartılan Askerlik Kanun’unun ikinci maddesine göre Türkiye vatandaşı olan her erkek 20 yaşında askerlik görevi yapmak zorundadır (1927 Askerlik Kanunu). Erkeklerin askerlik görevini yapabilmesi için kanunda tanımlanan şartları sağlaması gerekmektedir. Askerlik hizmetinin süresi, kişilerin eğitimi ve mesleğine göre değişkenlik gösterebilmekte ama her ne olursa olsun öncelikli olarak bu hizmet için “*sağlık*” durumunun elverişli olması gerekmektedir. Sağlık durumundan dolayı askerlik hizmetine gidemeyen erkekler, toplum tarafından damgalanarak baskı altına alınmaktadır (Bircik, 2013). Anayasada vatandaşlık görevi olarak düzenlenen bir kanun, söylemler ve uygulamalar ile görevden öte anlamlar ile donatılmıştır. Öncelikle askerlik hizmeti yapmayan erkek, hem devlet hem de toplum tarafından baskı altına alınacaktır. Askerlikten kaçan bir erkek öncelikle kaçak durumuna düşeceğinden, düzenli bir hayat kurması, iş sahibi olması ya da evlenebilmesi mümkün değildir. Toplumsal örgütlenmede askerliğini yapmayan genç erkeğe “*tam olmayan*” gözüyle bakılmaktadır (Tarhan, 2008). Askerliğini yapmayan genç erkeklerin, ailelerini yalnız bırakacak olmasından dolayı askerlik hizmetini yapmadan önce evlilik yapması sorun olarak görülmektedir. Aynı zamanda toplumsal cinsiyet rollerinde tanımlanan erkeklik görevlerinden birini yerine getirmemiş olması da askerlik öncesi evliliğin sorun olarak görülmesine neden olmaktadır. Ayrıca erkeklerin toplumsal cinsiyet rollerinde işlevsel bir boyutta görülmesinden dolayı askerlik hizmeti, erkeklerin hayatlarında bir dönüm noktası haline gelmektedir. Askerlik hizmetini bütün erkekler aynı amaçlar için yapmamaktadır. Bazı erkekler askerliği sadece bir vatandaşlık görevi olarak yaparken, bazı erkekler bunu kutsal bir görev olarak yerine getirmektedir. Bu söylem ve anlama dayalı ayrımların temelinde ise erkeklerin içinde yetişmiş oldukları sosyo – kültürel çevre

vardır. Erkekler, askerlik hizmeti ile toplum içinde yeni bir statü elde etmesinden dolayı genç erkeklerin büyük bir kısmı askerliğe biran önce gitmek istemektedir.

“...askere gidecek günün biran önce gelmesini istiyordum. Çünkü askere gitmiş erkeklerin sözlerine çevremde daha çok itibar ediyorlardı. Ne zaman bayatla ilgili bir tartışma olsa bana ‘sen ne biliyorsun ki askere gittiğinde göreceksin’ gibi sözler söyleyerek söylediğim sözler itibar etmiyorlardı.”³

“...kabveye çok gidiyorum. Benim tek eğlence yerim kabveler ama askerliğimi yapmadığım için sürekli bana bel altı vuruyorlardı. Çünkü askere gitmek erkek olmaktı. Askerlik bir kadına ulaşmanın bir anahtarıydı. Kabvedeki askerlik anıların büyük bir kısmı hep askerdeyken kadımlarla yapılan şeylerdi. Askerliğe gitmek bizim burada ne kadar da bir görev gibi görülse gençler arasında bir kadın ile milli olmak demektir...”⁴

Ahmet K.’nın ve Hasan Y.’nin sözlerinden anlaşıldığı gibi erkeklerin, erkekliğinin onanması, askerlik hizmeti ile gerçekleşmektedir. Çünkü askerlik hizmeti toplumsal örgütlenmede, erkeklere tanımlanmış olan cinsiyet rollerinin içinde önemli bir konumda olmasından dolayı genç erkeklerin önünde geçilmesi gereken bir durak konumuna gelmektedir. Aslında askerliğin de temelinde yer alan disiplin, otorite ve hiyerarşi geçmişten günümüze Türk aile yapısının özünü oluşturan ilkelere dir. Bundan dolayı askerlik hizmetine bir vatandaşlık görevinden öte anlamlar yüklenmektedir (Gürkan, 2015). Toplumun farklı kesimleri bu hizmete farklı anlamlar ve değerler yüklemektedir ama toplumun geneline hâkim olan “**vatan borcu**” anlamıdır. Bu söylemden anlaşıldığı üzere askerlik hizmetine yüklenen anlamlar sosyo-kültürel çevre ile paralel bir çizgi izlemektedir. Sahadaki gözlemlerim sonucunda sosyal seviyesi orta ve alt tabakada olan kişiler, askerliğe büyük anlamlar yüklemekteler ve askerlik hizmetini kutsallaştırılmaktalar.

“Okul bitince insanda iş derdi başlıyor. Biliyorsunuz Türkiye’de üniversite mezunu işsiz kanyor... askerlik durumundan dolayı özeldde kimse beni işe almada. Herkes askerlik soruyor. Bundan dolayı mecburen askerliği aradan çıkarmak gerekiyor. Yoksa hiçbir düzzen kuramyorsunuz...”⁵

“... Ayşe’yi çok seviyordum. Üç yıldır gizli gizli çıkarıyorduk. Yaşımız küçük diye ailem beni dinlemiyordu. Askere gitmeme bir yıl vardı artık aileme bana Ayşe’yi istemesini söyledim... Ayşe’nin ailesi askere gitmediğim için vermemişler. Askere gidip geldikten sonra bir iş bulursam Ayşe ile evlenebilecektim...köyde herkes aynı şeyleri bana söyleyip durdular. ‘askere git gel öyle evlenilir, hem sen askerdeyken karına kim bakacak, kime güveneceksin...’ gibi sözleri duyunca askerden sonra evlenmek bana da mantıklı geldi...”⁶

Askerlik hizmeti, Türkiye Cumhuriyeti yasalarında sağlıklı ya da normal olarak tanımlanan erkeklerin gitmesinin zorunlu olmasından dolayı bu hizmet, bir nebze erkekliğin onaylanması olarak da görülmektedir. Türk Silahlı Kuvvetleri Sağlık Yeteneği Yönetmeliğinin beşinci maddesine göre “...sağlamlar ile tespit edilen hastalık veya arızaları nedeniyle Hastalık ve Arızalar Listesinin (A) diliminden kod verilenler hakkında ‘**Askerliğe Elverişlidir**’ kararı...” (2015 TSK Sağlık Yeteneği Yönetmeliği) erkekler muayene edilerek askerliğe uygunluğu onaylanmaktadır. Devletin kanun maddesi ile tanımladığı erkeklik, kanun maddesi olmaktan uzaklaşarak erkekler için bir onanma ritüeline dönüşmüştür. Temelde sağlık muayenesinin temel iki amacı vardır; birincisi salgın olabilecek ya da

³Ahmet K. 1991 Kastamonu Doğumlu, Okuma – Yazma Bilmiyor, Tarlada Çalışıyor, Bekar

⁴Hasan Y. 1990 Tunceli Doğumlu, Ortaokul Terk, İnşaatda İşçi, Bekar

⁵Mustafa.Ç. 1988 Muğla Doğumlu, Üniversite Mezunu, İşsiz, Bekar

⁶Hikmet D. 1993 Ağrı Doğumlu, Lise Terk, Oto Tamircisi, Bekar

genel sağlığı etkileyecek bir bulaşıcı hastalığın olup olmadığını tespit etmek, ikincisi ise erkeklerin fiziksel bir engelinin olup olmadığını kontrol etmektir. Bu süreç erkekler için aslında büyük anlam dizgeleri barındırmaktadır. Çünkü bu muayene ile erkekler, **“sağlıklı erkek beden imgesini / erkekliklerini”** onaylatmış olmaktadır. Tıbbi amaç için yapılan uygulama, toplumsal söylem ve pratikler ile harmanlanarak çok farklı anlam dizgeleri ile öznelere hayatlarında etken bir konuma yükselmektedir.

“...Bizî içeride yan yana sıraya soktular ve soyunmamızı söylediler...Sonra hadım mı değil miyiz diye bakmak için tek tek paravanın arkasında öylesine bakılıp geçiliyordu...arkadaşlarım muayenede böyle şeylerin olacağını söylemişlerdi. Ondan muayeneye gelmeden önce hazırlanmışım. Komik olur diye 7/24 hizmet yazan bir iç çamaşırını giymiştim...”⁷

“Muayenemi askeri hastanede oldum. Ama hayatımda en utandığım zamandı. Muayenemizde sadece iç çamaşırımızın olmasını söylediler. Herkes çıkarttı ve sıralandık. Tek tek paravanın arkasında muayene ediliyoruz. Sıra bana geldi paravanın arkasına gittim ama iç çamaşırımı çıkartamadım. Çok utanıyordum. Komutan bana öyle bir bağırdı ki bu yaşma kadar babam bana öyle bağırmamıştı. On dakika boyunca utanıyorum ne olur çıkartmamayım dedim ama olmadı. Böyle olunca komutan iki tane asker çağırdı ve beni tutmalarını söyledi. Zorla iç çamaşırımı çıkartıldı...”⁸

Muayene ile rüştünü ispatlayan erkekler, bu sevincini topluma gururla sunmaktadır. Askere gidiş biletine hak kazanan erkekler bunu bir yemek ile topluma meşrulaştırmakta ve kutlanmaktadırlar. Sahadaki gözlemlerime göre askerlik uğurlaması törenleri, erkeklerin erkekliğinin toplum tarafından onanması için yapılan bir törenlerdir. Çünkü askere, devletin kanunda tanımladığı sağlıklı erkek tanımına uyan kişiler gidebilmektedir. Böyle törenler hem özne, hem de aile için sevinç ve gurur kaynağıdır. Bu törenleri yapan aileler ile görüşüldüğünde, töreni çocuklarının toplumdan dua alması için yaptıklarını söylemektedirler. Ama alt anlamlar irdelendiğinde çoğunluğun bu törenleri aslında bir gurur kaynağı olarak gördüğü tespit edilmiştir.

Kazanılan kimlikler, erkekler için büyük maceranın sadece ilk evresidir. Çünkü askerlik hizmeti erkeklerin hem hayatlarında hem de zihinlerin de büyük bir yer edinecektir. Askerlik hizmeti aslında, erkeklerin deneyim alışverişinde en temel konularından birini oluşturuyor. Bütün erkeklerin aynı hizmeti farklı şekil ve zorluklarda yaşamış olmalarına rağmen, hepsinin anlattığı hikâyelerde övgüye değer bir tema vardır. Genç erkekler bu zorlukları erkeklığe yapılan övgüler ile yenmeye çalışmaktadır (Barutçu, 2013). Anlatılan bu hikâyeler, toplumda bir statü kazandırdığı için genç erkekler bu hikâyelerin kahramanı olmak istiyorlar.

“Bana askerlik hep kutsal bir görev olarak anlatıldı. İnancım gereği Kuran’ı Kerim’i okudum. Kuran’ı Kerim’de askerlik ibadetlerin en büyüklerindenidir...”⁹

“Askerlik benim için kutsal bir görevdir. Devletimiz kolay kurulmadı. Atalarımız bu toprakları canları pahasına korudu, günümüzde onların sayesinde özgür olarak yaşayabiliyoruz.”¹⁰

“...babam otuz altı ay askerlik yapmış. Vatan için yapılacak bir kutsal görev bu. Elbette zor bir görev ama askerlik yapmaz isek herkes bana korkak der ve kimsenin yüzüne bakamam.

⁷Ahmet B., 1992 Gaziantep Doğumlu, Lise Mezunu, Kasiyer, Bekar

⁸Süleyman, 1991 Hatay Doğumlu, Lise Terk, Çiftçi, Bekar

⁹Hüseyin O., 1991 İstanbul Doğumlu, Lise Mezunu, Telefocuda Satış Elemanı, Bekar

¹⁰Mustafa G., 1993 Manisa Doğumlu, Lise Mezunu, İşsiz, Bekâr

Ayrıca askerlik kutsal bir görev, askerlik yapmak bana göre en büyük sevaplardan birisidir...”¹¹

Anlatılar, askerlik hizmetine yüklenen toplumsal ve dinsel anlamları açık bir şekilde göstermektedir. Militarist söylemler, dinsel inançla örülerek, erkeklerin bu göreve kutsiyet atfetmeleri sağlanmıştır. Ebeveynler ve toplum tarafından öğretilen tahakküm ilişkileri, erkeklerin hem cinsleri arasındaki hiyerarşik ilişkiyi öğrenmesini sağlamaktadır. Böylece erkekler, askerlik hizmetine, önceden hem fiziksel hem de psikolojik bir hazırlık gerçekleştirmiş olmaktadır. J. C. Scott; itaat eden öznelere, güç karşısında yarattıkları izlenimi kontrol etmeleri, hayatta kalma stratejilerini geliştirdiği için bir süre sonra bu durum gösteri halini aldığını söylemektedir (Scott, 1995).

Bütün hazırlıklar tamamlandıktan sonra askerlik şubesinin vermiş olduğu sevk tarihi erkekler için artık geri dönüşü olmayan bir süreci başlatmıştır. Sevk tarihi belirlenen askerler için aileleri, yakınları bir tören ile uğurlama merasimi hazırlamaktadırlar. Kimisi düğün şeklinde yaparken, kimisi otogarda davullar eşliğinde bir tören ile uğurlama yapmaktadır. Bu uğurlamalarda militarist söylemlerin kültürel bir harmanına şahit olunmaktadır. Askere gidecek her erkeğin sırtına bir Türk bayrağı asılmakta ve omuzlarda taşınarak **“En Büyük Asker Bizim Asker”** gibi sözler ile asker topluma gösterilmektedir.

“Eğlence başladığında sanki evleniyorum sandım. Sırtıma bağlanan Türk bayrağı ile sürekli oyun alanında oynuyoruz. Herkes de bize eşlik ediyor ya da dışarıda alkışlayarak bize katılıyordu.”¹²

“... askere gelmeme bir hafta kala her gün arkadaşlarımla arabalar ile konvoylar yapıp yollarda gösteriler yapıyorduk. Herkesin bize eşlik etmesi çok hoşuma gitti... ailem bir eğlence düzenlemişti. Eğlencede arkadaşlar ile öyle oynadık ki... eğlencede baya para topladım...”¹³

Erkekliğin Harmanlandığı “Kışla”

Törenler eşliğinde uğurlanan askerler için yeni bir süreç başlamıştır. Artık geri dönüşü olmayan nizamiye kapısından girilmiştir. Erkekler arasında bu kapının simgesel anlamı çok büyüktür. Simgeler, insanların toplulukla uzlaşmasını sağlar (Bulut, 2014: 11-2) Bundan dolayı erkekler için kapı simgesi, bir topluluk uzlaşımı halini almıştır. Kapı bir metafora dönüştürülerek, toplum ve askerlik arasındaki bir duvar olarak erkeklerin hayatlarına damgasını vurmuştur. Bu kapı için söylenmiş en yaygın olan söylem **“Nizamiyede aklı-mantığı bırakacaksınız”** sözüdür. Söylemin alt okumalarında, erkekliğin yeniden yaratılması için eskiye dair her şeyi geride bırakmak ve buraya ham, işlenecek bir hamur olarak gireceksin anlamları görülmektedir. Ayrıca bu söylemlerden çıkarılacak en büyük çözümlene, itaate boyun eğme olacaktır. Nizamiye kapısı iktidarın gücünü simgeleştirdiği bir mekân olup, erkekler için bu kapı teslimiyet ve boyun eğme olarak algılanmasını sağlayan simgesel bir metafordur.

“...Nizamiyede ki komutanlar girişimi kaydettikten sonra dalga şeklinde ‘artık geri dönüş yok, buradan ancak askerliği bitirerek çıkabilirsiniz’ dedi. Bu lafı o an pek önemsememiştim ama askerlik başladıktan sonra anladım ki çok haklı bir sözmüş.”¹⁴

“Bu kapı öyle bir yer ki anlatamam. Girdiğinizde çıkamıyorsunuz, çıktığınızda giremiyorsunuz. Sanki ben benliğimi, kişiliğimi, her şeyimi o kapıyı ardında bırakıp girmiş gibiyim. Nizamiyede

¹¹ Gökhan H. 1992 Erzincan Doğumlu, Lise Mezunu, İnşaat İşçisi, Bekar

¹² Sedat. F., 1994 Kahramanmaraş Doğumlu, Ortaokul Mezunu, İnşaat İşçisi, Bekar

¹³ Hüseyin S. 1988 İstanbul Doğumlu, Üniversite Mezunu, Makine Mühendisi, Bekar

¹⁴Uğur Ç., 1993 Doğumlu, Lise Mezunu, Kepçe Operatörü, Evli

ki komutan kayıt defterine bizi kaydederken, diğer komutan bize gülümseyerek ‘gençler her şeyinizi kapının gerisinde bıraktınız mı’ diye sordu.’¹⁵

Kendilerini kapıdan bir adım önce hür – özgür olarak tanımlayan erkekler, kapıdan geçtikten sonra durum tam tersi imgelere bürünmektedir. Çünkü artık erkek olmak için ilk adım atılmıştır. Bundan sonra **“özel yaşam yok”, “ben yok”,** artık hep **“biz”** vardır. Asker olmak yeni bir kimlik kazanmak ve bu kimliğe uygun kalıba girmektir. Erkeklerin büyük bir kısmı askerliğe teslim olmadan önce askerlik kalıbının zorunluluğu ile saçları, tek tip olan “asker saç modeline” göre kestirilerek gelmişlerdir. Ama bu uygulama erkekler için zorunluluktan öte bir ritüel haline gelmiştir. Saçlar, askerliğe yaklaşık bir ya da iki hafta kala kesilmektedir. Çünkü askerlik öncesi ritüellere katıldığında, askerliğe hazır olduğunu ve toplumda asker olduğunu göstermesi gerekmektedir.

“Berbere tıraş olmaya gittiğimde bir tuhaf oldum. Saçlarım çok uzundu. Berber koltuğuna oturduğumda aynadan kendime uzununuzun baktım. Berber nasıl keseceğim diye sorduğunda ‘asker tıraş’ dememle birlikte ‘vay askere mi gidiyorsun’ diye sordu. Başladı anlatmaya uzun uzun askerlik hikâyelerini...”¹⁶

Çalışma için konuştuğum bütün erkekler, kışladaki ilk günlerinde, birbirlerini çok rahat tanıyabildiklerini söylediler ama askeri üniformalar giyildikten sonra tam tersi bir durum söz konusu olup, kimse bir birini tanıyamadığını belirtmişlerdir. Artık erkeklerde bir farklılık kalmamıştı. Herkes aynı tip ve yapıya bürünmüştü. Üniforma, erkeklerde hem fiziksel hem de psikolojik bir değişime neden olmaktadır. Aslında bu üniforma **“ben”** kavramının ortadan kalktığını **“biz”** kavramını başladığını göstermesi açısından önemli bir metafordur.

“Takım takım sırayla elbiseler dağıtmaya başlandı. Ama öyle bir şekilde veriliyor ki alacak kişinin bedenine bakılmıyor. Sırayla gelen kutudan çıkan veriyorlar. Toplam yirmi bir parça eşya aldık. Giysilerimizi hemen orada denememizi istediler ama mümkün mü alınan giysiler üzerimize uysun. Benim boyum 170 cm, kilom 69 ama bana verilen giysiler benden tam beş beden büyüktü...”¹⁷

Üniformaların simgesel anlamları ile erkekler yeni bir kimlik kazanmaktadırlar. Etnik ve dinsel kökenlerine bakılmadan erkeklerin hepsi **“Mehmetçik”** kimliğini paylaşmaktadırlar. Bu kimlik, milliyetçilik söylemleri ile kolektif hafızalarda erkekler için yeni bir rol kazandırmakta ve onları topluma karşı damgalamaktadır. Çünkü askerliğe teslim olduktan sonra sivil hayata dair her şey alınmakta ve yerine askeriye için **“biz”** bütünü içindeki roller verilmektedir. Erkekler teslim olduklarında ilk olarak vatandaşlık kimlikleri alınmakta ve yerine askeri kimlikler verilmektedir. Daha sonra bütün erkeklerin adının, soyadının, doğum yerinin ve doğum yılının yazılı olduğu bir künye verilmektedir. Erkekler askerlik örgütlenmesinin simgesel nesnelere ile donatılarak, askerlik mekanizmasının birer parçası haline getirilmeye başlanmıştır. Askerlik örgütlenmesinde genç erkeklerin bedeninin askerlik simgeleri ile donatılması, erkeklerin toplumda daha görünür bir konum kazandırmıştır. Askerlik hizmetinde yapılan bütün değişimler, bazı erkekler tarafından sivil hayatlarında da devam ettirilmektedir. Örneğin erkeklerin sivil hayatlarında künye takmaları veya askeri renklere sahip giysiler giymeleri gösterilebilir.

Erkeklerin iktidara itaat etmeleri için sürekli olarak kadınlık ve erkeklik kavramları üzerinden söylemler ile baskılanmaktadırlar. Askerlik örgütlenmesi bütün uygulamalarını erkeklik söylemi üzerinden işletmektedir. Eğitimde koşması istenen erkekler, çabuk yorulduklarında ya da yavaş koştuklarında **“kız gibi koşmayın erkek olun biraz”** gibi söylemler ile sürekli cinsiyet rolleri

¹⁵Hasan Y., 1989 Erzurum Doğumlu, Üniversite Mezunu, Ressam – İşsiz, Bekar

¹⁶Hakkı R., 1989 İzmir Doğumlu, Üniversite Mezunu, Grafiker, Bekar

¹⁷ Kasım C., 1988 İstanbul Doğumlu, Üniversite Mezunu, Makine Mühendisi, Bekar

vurgulanarak denetlenmektedirler. Bu gibi söylemler ile erkeklerin toplu yaşamaya adapte olmaları zorlanmaktadır. Erkekler, birçok sorunla nasıl mücadele edip, çözüm üreteceğini askerlik mekanizması içerisinde öğrenmektedirler. Mücadele edilen konulardan en büyüğü koşullarda uyurken horlayan kişilere, kokan odalara ve en önemlisi mahremiyetin ortadan kalkışına karşıdır. Kısacası genç erkekler, toplu erkek örgütlenmesinde nasıl yaşayacağını öğrenmektedir. Bireyler artık görmemeyi, duymamayı, koku almamayı ve toplu yaşamayı askerlik örgütlenmesinde benimsemektedirler.

“İlk gün sabah erkenden uyandım, lavaboya gidip geldiğimde koğuşumuz resmen ahır gibi kokuyordu. Burnum artık öyle duyarsızlaşmış ki kokuyu hissedemiyordum. Herkes uyandığında bu sorunu söyledim ve çözüm bulmamızın gerektiğini söyledim. Koğuşta herkes botlarını yatağının altına, çoraplarını yatak başlarına bıraktığı için böyle bir koku oluşmuştu”¹⁸

Erkekler, geldikleri sosyo – kültürel çevrenin etkisi ile istemeden de olsa aralarında oluşturdukları gizli cemaate dâhil olmaktadır. Bu cemaatler erkeklerin askerliğe karşı aidiyet oluşturmalarını ve güvende hissetmelerini sağlamaktadır. Aidiyetin temelinde bireyin kendisini güvende hissetme duygusu vardır (Edney, 1976). Cemaatlerin en başında **“devre”** olarak tabir ettikleri aynı dönemde gelen asker grupları gelmektedir. Çünkü devreler; birlikte eğitim yapıyorlar, birlikte yemek yiyorlar, birlikte yıkıyorlar... kısacası her şeyi birlikte yapıyorlar. Buda askerlik örgütlenmesinin erkeklere kazandırmaya çalıştığı tek tip erkek olma modelinin görünen bir uygulamasıdır. Kısacası buradaki amaç otoriteye itaat edilmesini sağlamaktır. Buna en güzel örnek olarak yemek duasını gösterebiliriz. Askerler yemeklerini aldıktan sonra otoritenin temsili olan bir komutan tarafından, yemeğe başlanılmadan önce **“Tanrımıza hamdolsun, milletimiz var olsun”** şeklinde bir yemek duası yapmaktadırlar. Bu söylem askeriyenin yönetmeliğinde tanımlanmış olmasına rağmen, uygulamada bazı farklılıklar gerçekleşebilmektedir. Örneğin; duadaki **“Tanrı”** sözcüğü yerine **“Allah”** sözcüğü kullanılmaktadır.

Zaman ve mekân algıları kaybolan erkekler, geçen süre ile birlikte askerlik örgütlenmesinin kendisini sokmak istediği erkeklik modeli kalıbına uyum sağlamaktadırlar. Acemilik eğitimi erkek olma yolunda kışladaki ilk basamaktır. Bu aşamada erkekler, güçlü olmayı, iktidarın kalıbına sorgusuz bir şekilde girmeyi, itaate boyun eğmeyi ve hem cinsleri ile nasıl mücadele edeceğini öğrenmektedir. Askerlik, hem erkeklik mekanizmasının temellerinin atıldığı bir yer olup hem de öğrenilenlerin tecrübe edilerek deneyime dönüştürüldüğü büyük bir deney sahasıdır. Özellikle erkeklerin silahla tanışmaları bu öğretilerin büyük deneyime dönüşmesini sağlamaktadır. Çünkü toplumsal örgütlenmede erkeklere biçilen cinsiyet rollerinde, silaha erkekle bir kutsiyet bağ atfedilmiştir.

“Bugün gerçek atış vardı. Bir haftadır bu atışlar için eğitiliyorduk. Bugünün ayrı bir önemi vardı. Çünkü atışlardan sonra yemin törenimiz vardı. Artık gerçek bir asker olacaktık...”¹⁹

“...ilk defa elime silah alacaktım ve çok heyecanlıydım. Silah benim için hiçbir zaman erkekliğin göstergesi anlamı taşımadı ama askerdeki arkadaşlarımın çoğu için tam tersiydi. Benim sırada olduğum grubun silahı arzıyalıydı. Ben bunu fark ettim ama komutanlara söylememe rağmen hiç biri benim sözümü dinlemedi ve sen ne anlarsın daha diin geldin... sıra bana geldi ve çok korkuyordum. Çünkü bu silah arzıyalıydı. İlk atışımı yaptım, ikinci atışımı yaptım an silah ortadan ikiye ayrıldı ve korkudan ben siperde dondum. Bütün komutanlar koştı ve bana bir şey olup olmadığına baktılar ama ben haklı çıkmıştım...ben onların gözünde bir asker değildim, kısa dönem bir askerim...Bundan dolayı onların gözünde henüz tam asker/erkek değildim.”²⁰

¹⁸Barış H., 1989 Çanakkale Doğumlu, Üniversite Mezunlu, İşsiz, Bekar

¹⁹Yüksel P., 1987 İzmir Doğumlu, Üniversite Mezunlu, İşletmeci, Bekar

²⁰ Zeynel Karacagil, 1988 Mersin Doğumlu, Üniversite Mezunlu, Akademik Personel, Bekar

Yüksel P. ve kendi başından geçen hikâyenin benzeri hikâyeler, erkeklerin kolektif hafızalarına işlenmiş olan rol model neticesinde ortaya çıkmış hikâyelerdir. Erkeklerin hayatlarında edilgen olan bazı toplumsal normlar, askerlik örgütlenmesinde ortaya çıkartılarak harmanlanmaktadır. Bunların en başında “**erkek-silah**” özleştirmesi gelmektedir. Doğumdan itibaren erkeklere biçilen cinsiyet rollerinde sert, güçlü, dayanıklı olma özellikleri askerlik örgütlenmesinde pekiştirilerek, erkeklerin davranışlarında belirteç bir rol haline getirilmektedir. Askerlik mekanizmasında erkeklerin hafızalarındaki edilgen normlar; “**silahınız namusunuzdur**”, “**silahın anan, bacın, karındır...**” gibi söylemler ile tetiklenerek, iktidar mekanizmasının biçmiş olduğu rol model kalıbında işlevsellik kazandırılmaktadır.

“... bugün yine silahlı eğitim. Arkadaşımdan birisi silahını yanlışlıkla yere düşürdü ve komutan bunu gördü. Başladı ‘sen ananın, karının, bacının namusunu da böyle koruyacaksın... sen nasıl bir askersin, nasıl bir adamsın... silah için gerekirse sen öleceksin o düşmeyecek...’ diyerek bağırды. Saatlerce hepimize ceza verdi. Silahı düşüren arkadaş ise üç saat boyunca bir ağaca ‘**silah benim namusumdur**’ sözü ile selam verdi...”²¹

Erkekliğin Onanma Töreni: Yemin Töreni ve Sonrası

Yemin töreni erkekler için bir toyluk döneminin sonu, **erkek/usta asker** olmanın bir başlangıcıdır. Kanunlarda tanımlanan yemin töreni aslında toplumsal normlarla bezenmiş ve erkek olmanın hem resmi hem de toplum olarak onanmasının bir kutlamasıdır. Kendi askerlik deneyimim sonucunda yemin törenini sünnet töreni ile benzeştirebilirim. İki törende de hedeflenen erkek olmanın bir kutsiyete bağlanarak, erkeklerin bunu sorgusuz sualsiz kabul etmesi, özümsemesi ve iktidarın gücüne boyun eğmesi amaçlanmaktadır. Sünnet töreninde erkekler toplumun iktidar gücüne boyun eğerken, askerlikte ise askeriyenin iktidar gücüne boyun eğmektedirler. Bu tespitlerimizi yemin töreninde okunan yemin metninde de görebiliriz.

“barışta ve savaşta, karada, denizde ve havada her zaman ve her yerde milletime ve cumhuriyetime doğruluk ve muhabbetle hizmet ve kanunlara ve nizamlara ve amirlerime itaat edeceğime ve askerliğin namusunu Türk sancağının şanını canımdan aşız bilip icabında vatan, cumhuriyet ve vazife uğrunda seve seve hayatımı feda eyleyeceğime namusum üzerine **Ant içerim.**”²²

Scott göre; tahakkümü kabul ettirilmiş kamusal söylem ve ifadelerde hakim olan ile tabi olan arasında iktidar eşitsizliği ne kadar çok olursa, kamusal söylemler ve ifadeler o kadar ritüel bir görünüm kazanmaktadır (Scott, 1995).

“Yemin töreninden sonra artık burada bazı şeyler değişmişti. Aslında değişen bir şey yok, değişen şey bizdik... Artık burada ki düzeni kabul ettik ve ona göre hayatımızı güzelleştirmeyi öğrendik.”²³

Askerliği onanan erkekler artık iktidarın istediği kalıba girmişlerdir. Çünkü acemilik dönemi erkekler için eğitim ve toyluk dönemi olarak görüldüğünden, yapılan birçok hata ve yanlışlar görmezden gelinabiliyordu ama yemin töreninden sonra hiçbir hata affedilmeyerek ağır cezalar verilmektedir. Ustalık unvanını alan erkekler artık; çeşitli korkulara, özlemlere ve zorluklara savunma mekanizması geliştirerek, uyum sağlamayı öğrenmişlerdir.

²¹ Zeynel Karacagil, 1988 Mersin Doğumlu, Üniversite Mezunu, Akademik Personel, Bekar

²²http://www.kho.edu.tr/askeri/alay/askerlik_yemini.html

²³Mehmet G., 1987 Erzurum Doğumlu, Üniversite Mezunu, Memur, Bekar

“Artık ranzama yattığımda yarın ne olacak diye düşünmüyorum. Çünkü yarın ne olacağı belliydi. Çünkü ustalığımızda herkesin mesleğine göre bir görev verilmişti. Bundan dolayı içim rahattı. Yarın ne olacak, başıma ne sürpriz gelecek diye düşünmüyorum.”²⁴

Genç erkekler ustalığa geçişle otoriteye itaat etmesini öğrenmekte ve disiplin ortamına uyum sağlayarak düzenin kesintisiz olarak devam etmesini sağlamaktadırlar. Genç erkekler tarafından böyle bir itaat etme durumu kendisi ile eşit olmayan güce karşı daha kolay yapılabiliyorken, kendisi ile eşit olan bir güce karşı bunu kabul etmesi zor olduğundan dolayı erkekler arasında bazen ağır çatışmalar meydana gelmektedir. İktidar, erkekleri sadece savaşa hazır olmaları için eğitmektedir. Yapılan bütün eğitim ve talimin en temel amacı performansı arttırmaktır. Yapılan her uygulama askerlikten öte toplumsal örgütlenmede yansımalarını göstermektedir. Genç erkekler burada edinmiş oldukları özellikleri askerlikten sonraki hayatlarına taşımaktadır.

“İlk defa burada çamaşır yıkadım... Biz gene rahattık. Mutfakta çalışan arkadaşlarımız vardı. Her gün sabahtan akşama yemek yapıyorlar. İnanılmaz zor bir iş bence. Çoğu da evinde yumurta bile yapmamış kişilerdir. Ama insan askerde her şeyi yapıyor...Burada birçok şeyi öğreniyorsunuz.”²⁵

Sivil yaşamlarında toplumsal örgütlenmede kendilerine yakıştıramadıkları “kadınlar yapar bu işi” dedikleri bütün işleri, genç erkekler askerlik örgütlenmesi içerisinde sorgusuz sualsiz otoritenin emri ile yapmaktadırlar. Bu durum şuna işaret etmektedir; askerlik örgütlenmesi erkekleri aslında cinsiyetsizleştirilerek bütün işleri yapabilecek bir rol model kazandırmaktadır. Aslında bu durum hem toplumsal cinsiyet rollünü güçlendirmekte hem de sivil hayatta erkek olmanın anlam kodlarını öğrenmektedir. Burada öğrendiklerini askerlik sonrası hayatlarına da taşıyarak uygulamaktadırlar. Kısacası genç erkekler yönetilerek, yönetmeyi öğrenmektedirler.

Askerlik örgütlenmesinin belki de en önemli temel konusu şiddet kullanımının erkeklerle öğretilmesidir. Şiddet, Mehmetçikler arasında hiyerarşiyi belirlemede etkin olarak kullanılmaktadır. Erkekler sivil yaşamlarında erkeklığe atfedilen şiddet kullanma yetkisini, askeriyede pekiştirerek zihinlerinde erkeklığın kodu olarak kodlamaktadırlar. Şiddet hem Mehmetçikler hem de rütbeli askerler tarafından sıkça kullanılan bir uygulamadır. Çünkü bu erkeklığın ve otoritenin güç gösterisi olarak görülmektedir.

“Ben küfür etmeyen ve olabildiğince insanlara güzel hitap etmeye çalışıyorum... Ben hiç küfür etmediğim için herkes üzerime şaka yapıp benimle uğraşıyordu. Ama en son artık bende dayanamadım küfür etmeye başladım. Ben küfür etmeye başlayınca benimle uğraşanlar uğraşmaktan vazgeçtiler. Burada ne kadar sert görünüp ne kadar ağzımız bozuksa o kadar çok itibar görüyorsunuz.”²⁶

Küfür, askerlik örgütlenmesinde hem otorite hem de bir iletişim aracı olarak kullanılmaktadır. Genç erkeklerin zihinlerinde hep küfür eden komutanlarının hikâyeleri kalmaktadır. Aslında küfür, sivil yaşamdaki argo olma anlam dizgelerinden uzaklaşarak, askerlik örgütlenmesinde, erkekler arasında normal bir iletişim aracı haline gelmektedir. Ayrıca küfür bir hiyerarşi belirteci olarak da işlevsellik kazanmaktadır. Küfür edilen kişi her zaman daha düşük iktidar gücüne sahip olan kişi olmaktadır. Eğer kendinden yüksek otoriteye sahip birine küfür edilirse ya cezai yaptırım olur ya da fiziksel şiddet gerçekleşir. Bu durum erkeklerin zihinlerine, kendinden düşük güce sahip olan kişilere, şiddet uygulamayı hak görme düşüncesini kazımaktadır.

²⁴Gökhan D., 1991 İstanbul Doğumlu, Üniversite Mezunu, İşsiz, Bekar

²⁵Bülent T., 1987 İstanbul Doğumlu, Üniversite Mezunu, Satış Elemanı, Bekar

²⁶Mustafa H., 1990 Konya Doğumlu, Üniversite Mezunu, Memur, Bekar

Artık erkeklik harmanının sonuna gelinmiştir. Erkeklerin son günlere atfettikleri anlamlar yaklaşmaktadır. Son yüz güne giren askerlere kendi aralarında çeşitli ritüeller yapılmaktadır. Bunların başında; şafak saymak, ıslatılmak, torun sahibi olmak gibi çeşitli anlam dizgeleri ile bezenmiş ritüeller gelmektedir. Kısacası genç erkekler kendi aralarında bir dil geliştirmişler ve bu dili yeni gelenlere aktararak sürecin devamlılığı sağlamışlardır.

“Artık plaka sayılarına düşmüştük... Kışlada “atarsa 16, atarsa 21” gibi kalan günlerini söyleyen insan var ki... Plakalara düştüğümüzde her güne bir kafiyeli sözcük buluyorlar ve onu akşamları bağırarak söylüyorlar. Örneğin yedi günü kalan ‘atarsa yedi ne fanta ne cola yedi gün’ diye esprili şekilde söylüyorlar.”²⁷

Genç erkeklerin teskerelerini almaya hak kazanmaları ile resmi olan askerlik sürecinin sonuna gelinmiştir. Askerlik örgütlenmesi genç erkeklere, askerliğin bir erkek için ömür boyu devam ettiğini öğretmiştir. Bundan dolayı erkekler, toplumsal örgütlenme içerisinde erkeklik rollerinin devamını sağlayacak olan bir durağı geçmiş olurlar.

Sonuç Yerine: Artık “Erkek-Adam” Oldum...

Askerlik hizmeti toplumsal örgütlenmedeki diğer erkeklik mekanizmalarını güçlendirip, etrafında şekillendirmektedir. Bundan dolayı erkeklerin hayatlarında askerlik öncesi ve askerlik sonrası şeklinde bir dönüm noktası halindedir. Askerliğin erkek olma yolunda ki yansımalarına baktığımızda, erkeklerin sosyo – kültürel sınıfları, askerlik örgütlenmesinin işleyişinde önemli bir yerdedir. Erkekler için askerliğin anlamı eğitim düzeyi ile ortaya çıkmaktadır. Uzun dönem askerlik yapan birçok erkek için askerlik kutsal bir görev iken kısa dönem yapan birçok erkek için ise aşılması gereken bir aşama ya da zorluk olarak zihinlerine kodlanmıştır. Askerliğin erkeklik mekanizmasında etken olmasını belirleyen en önemli ikinci unsur ise sosyal çevredir. Genç erkeğin yaşadığı sosyal çevre, askerliğe yüklenen anlamın en temel öncülüdür. Askerliği sınanma ve hayata hazırlık yeri olarak gören erkekler, hayatlarının bu aşamasını kendilerine dönüm noktası olarak görmektedirler.

Erkeklerin askerlik hizmetini, hayatlarında sıfır noktası olarak gördükleri ve askerlik öncesi hallerini çocukluk dönemi olarak tarif ettiklerine tanıklık edilmiştir. Bunun başlıca sebebi olarak toplumsal cinsiyet rolleri gösterilebilir. Çünkü askerlik hizmeti toplumsal cinsiyet rollerinde erkek olmanın mekânı olarak kolektif hafızalara kodlanmıştır. Askerlik hizmetinde erkeklerin başarıları, toplumsal yaşamlarında başarının ve güvenin bir simgesi olarak görülmektedir. Bundan dolayı askerliğin simgesel donatılarını askerlik hizmetinden sonraki yaşamlarında da bedenlerinde sergilerler. Asker üniforması ile çekilen resimlerin büyütülerek duvarlara asılması, askerlik anı defterlerinin saklanması, künyelerin takılması gibi durumlar, askerliğin sivil yaşamda da farklı bir tarzda devam ettirildiğinin göstergesidir. Genç erkeklere askerlik hizmeti boyunca anlatılanla yüceltilen askerlik / erkeklik hikâyelerinde; en iyi ve güçlü şeylerin erkeksi, zayıf, kötü ve değersiz şeylerin kadınsı olduğu kodlanmaktadır. Yani askerlik örgütlenmesi ataerkil değerleri güçlendirerek toplumda erkekleri yüceltmektedir.

Genç erkekler, disiplin ve otorite ile bedenlerini terbiye ederek silah kullanmayı, dövüşmeyi ve buna dair bilgileri öğrenerek yeni deneyimler kazanırlar. Erkekler bu öğretiler ile bir taraftan da aile reisliğine hazırlanmaktadır. Bir başka deyişle genç erkekler askerlik görevinde devletin askeri olurken, askerlik sonrası ailenin askeri olmaktadır. Aslında genç erkekler bir ömür boyu ailesinin askeri konumuna gelmektedir. Çünkü toplumsal cinsiyet rollerinde erkeklerin ailesini koruması ve kollaması gerekmektedir.

Artık genç erkekler askerlik ile bir aşama atlayarak toplumsal örgütlenmede ve siyasal yaşamda yeni bir kimlik ve yer kazanmışlardır. Askerlik; erkeklerin birçok eziyeti, zorluğu, sıkıntıyı yaşamasına neden olduğu için sürecin sonucunda genç erkekler hem bedensel hem de duygusal olarak olgunlaşmakta ve dayanıklılık kazanmaktadır. İçinde yaşadıkları toplumda “**gerçek bir**

²⁷Mustafa H., 1990 Konya Doğumlu, Üniversite Mezunu, Memur, Bekar

erkek” kabul edilebilmenin bir şartını daha yerine getirmiş olmanın özgüveni ile hayatlarına devam etmektedirler. Birçok erkek, askerlik hizmeti sonucunda kazanmış olduğu kimlik ile erkekler dünyasında girmekte ve deneyimlerini diğer erkeklere aktararak deneyim alış verişinde bulunmaktadır. Genç erkekler, askerlik süresinde çok farklı erkeklik pratiklerinden hangilerinin onay gördüğünü hangilerinin yerildiğini süzerek kendi erkeklik modellerini üretmekte ve bunu sivil yaşamlarında da devam ettirmektedirler. Sünnet ile başlayan ve daha sonra askerlik hizmeti ile onanan erkeklik artık kazanılarak **“erkek – adam”** olunur.

Kaynakça

- Adams, T. E., Ellis, C., & Bochner, A. P. (2011), *Autoethnography: An Overview*. Qualitative Social Research, 12(1), Florida
- Akgül, Ç. (2011), *Militarizmin Cinsiyetçi Suretleri: Devlet, Ordu ve Toplumsal Cinsiyet*, Dipnot Yayınları, Ankara
- Aksoy Sugiyama, C. (2010) “Antropolojide Beden Sorunsalına Bedenileşme Teorisinin Katkısı”, Ankara Ün. *DTCF Antropoloji Dergisi*, Sayı 24, s.69-93.
- Altınay , A., & Bora, T. (2002), *Ordu, militarizm ve milliyetçilik. Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik*, İletişim Yayınları, İstanbul
- Altınay, A. G. (2011), *Giriş: Milliyetçilik, Toplumsal Cinsiyet ve Feminizm. Vatan Millet Kadınlar*, Der. Ayşe Gül Altınay, İletişim Yayınları, İstanbul
- Aydın, S. (2009), *Terzinin Biçtiği Bedene Uymazsa: Türk Kimliğinin Yaratılması ve Ulusal Kimlik Sorunu Üzerine*, Türkiye ve Orta – Doğu Formu Vakfı, Ankara
- Barutçu, A. (2013), *Türkiye’de Erkeklik İnşasının Bedensel ve Toplumsal Aşamaları*, Basılmamış Yüksek Lisan Tezi
- Billih, M. (1995), *Banal Nationalism*, Sage Publication, Londra
- Biricik, A. (2008), ‘Erkek Adam’ Ezberini Bozmak Üzerine: Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Sisteminin Resmi Söylem Üzerinden Kurgulanması. Der. Nil Mutluer, Varlık Yayınları, İstanbul
- Bulut, M. (2014), *Kavak İlçesi ve Köylerinde Doğum Sonrası Uygulamalar: Anne ve Bebeğe Yönelik Duyulan Korkular ve Sağaltım Yolları*, *International Journal of Human Sciences*, 11-2, Sakarya
- Connel, R. W. (1998), *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Toplum, Kişi ve Cinsel Politika*, çev. Yavuz Alogan, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- Demren, Ç. (2008), *Kadınlık Dolayısıyla Erkeklik Öznelliği*, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 32, Sayı 1, Sayfa 73-92
- Edney, J. J. (1976), *Human Territories: Comment on Functional Properties*, *Environment and Behavior*, 8(1)
- Fine, C. (2011), *Toplumsal Cinsiyet Yanılsaması*, Çev. Kıvanç Tanrıyar, Sel Yayıncılık, İstanbul
- Gürkan, İ. (2015), *Türkiye’de Askerlik Kurumu ve Askerler*, *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi ve İletişim Fakültesi*, Sayı 1-2, İstanbul
- Kümbetoğlu, B. (2008), *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul
- Özkırımlı, U. (1999), *Milliyetçilik Kuramları*, Sarmal Yayınevi, İstanbul
- Porter, N. (2004), *Methodology: Autoethnography*, University of South Florida, Florida
- Selek, P. (2013), *Sürüne Sürüne Erkek Olmak*, İletişim Yayınları, İstanbul
- Scott, J., C.(1995), *Tahakküm ve Direniş Sanatları / Gizli Senaryolar*, çev. Alev Türkler, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- Sünbülüoğlu, N. Y. (2013), *Erkek Millet Asker Millet (Türkiye’de Militarizm, Milliyetçilik, Erkek(lik)ler)*, İletişim Yayınları, İstanbul

- Tarhan, M., (2008), Zorunlu Askerlik ve Sivil Alternatif Hizmete Direniş Olarak Vicdani Red. Cinsiyet Halleri: Türkiye’de Toplumsal Cinsiyetin Kesişim Sınırları İçinde, Der. Nil Mutluer, Varlık Yayınları, İstanbul
- Yavuz, Ş. (2014), İktidar Olma Sürecinde Erkeklerin Erkeklikle İmtihani, *Milli Folklor Dergisi*, 26 Cilt, 26 Sayı
- Türk Silahlı Kuvvetleri Sağlık Yeteneği Yönetmeliği, Resmi Gazete No.su: 29530, Resmi Gazete Tarihi: 12.11.2015
- 1927 Askerlik Kanunu, Kanun Numarası 1111, Kabul Tarihi 21/06/1927, Yayın Tarihi 12/07/1927, Sayı 631-635, Yayınlandığı Düstur Tertip 3 – Cilt 8 – Sayfa 866 http://www.kho.edu.tr/askeri/alay/askerlik_yemini.html

Extended English Abstract

The existence of subjects in a society is accepted in groups formed on the basis of gender and in communities and thus gains meaning. Political and social elements have great influences in the formation of those identities. Social norms are primarily effective especially in discourse of manliness, and they provide data for political mechanisms controlling the process. Governments obtain both political and social power of control over men through those data. The control sometimes takes such a form that subjects are stigmatised by society unless they abide by limits. That is to say, when they act against gender roles set for them by society, they are oppressed by such statements as “does a manly man do such a thing?” and thus they are forced to remain within limits. Therefore, it is necessary to look at the components constituting manliness and to examine the behavioural practices with which those components are related in order to understand the status called manliness. The functionality of military service remains continuously dynamic in Turkey due to its political and socio-cultural effects. This dynamic mechanism can sometimes be a society-based control system and sometimes a public control mechanism according to the needs of power. Military service is influential in social organisation both as political and social power in the formation of the mechanism for manliness. Military service, which is institutionalised in accordance with the needs of political organisation, has gained sacredness in a various discourse, practices and in collective memory. As a result of its sacredness, military service has gained new meanings and it has become a determinant in the life of men.

I, the author of this article, agree with the argument that military organisation is one of the dynamics forming the foundation in building men’s social gender roles. Thus, the cultural codes of manliness should be searched in “military service”. This study uses the method of autoethnography. Additionally, the method of oral history is also employed. The method of autoethnography is a research method suggested in 1975. A researcher should first analyse his or her experiences in order to be able to understand a cultural experience. Therefore, researchers are in the position of people who observe and people who are observed in a study. As a method, autoethnography is both as process and an output. The data used in this study came from two sources-namely, my personal observations, experiences and conversations during my military service in Ankara in 2014; and interviews with people who had performed their military service. The data obtained were evaluated in interpretivist paradigm.

On considering the context of military service and manliness, we come across the concept of militarism. Militarism is an influential factor in the life of men due to the fact that it is natural according to social norms and that it creates manly and nationalistic discourse. The reason for this is that the army has a mission to train in the military past of Turkey. This trainer mission attributed to the army has caused military organisation to gain sacredness. Hence, military service in Turkey is not just a civic duty but it has been encoded in collective memory as a test and confirmation of men. On looking at the history of militarism in Turkey, we find that it gained

different meanings with the foundation of the Republic. Military service was made indispensable for the survival of the nation with militarist discourse. As a result of such discourse as "every Turk is born as a soldier, a Turk is the best soldier", military service is considered as a cause for pride in the culture.

It was found in this study that military service strengthened other mechanisms of manliness in social organisation and shaped it accordingly. For this reason, military service has created a distinction in men's life as before and after military service. Sacredness attributed to military service especially in rural areas has strengthened the impact and caused men to see military service as the turning point of their life. In consequence, military service is no longer just a civic service but it has become a social duty. Men's socio-cultural environment and their educational status are the most important elements determining the meaning they attribute to military service because their educational status determines the form and time of military service. Therefore, men are categorised as university graduates and not university graduates in military organisation. While short term military service is considered as an obstacle in their life that should be passed through in their life, long term military service is considered as a sacred duty by those who perform long term military service. However, all men consider military service as a station where they should pass through in order to be a man. Military organisation has an aspect appealing to every man since it creates political and social behavioural models. While some men internalise behavioural practices which have social functionality, some internalise public hierarchical relations.

Young men describe the period in their life before military service as childhood period. For this reason, it is the key to transition into manhood for men. The roles assigned to men as gender roles may be considered as the main reason for this. It was found that young men's achievements and knowledge in military service were symbols of their achievements and self-confidence in their civilian life. Therefore, young men keep carrying the symbolic accessories of military life in their civilian life. The most commonly used accessories of this kind are dog tags they continue wearing around their neck as a necklace. While it is used in military service to find the identity of a soldier if something bad happens to him, this function changes in civilian life and young men use it as an indicator of status. That is to say, it indicates that he has performed military service. This situation enables him to become a part of new communities and to attain a prestigious status in the eyes of society.

Young men pass through a stage with military service and gain a new identity in social organisation. They enter into the world of men with this identity and they exchange their experiences with others by transmitting their experiences. The process of becoming a man- which began with circumcision feast- is completed with performing military service. Now they are "masculine- men".